

РЕЦЕНЗІЇ

ЛИСТИ УЧИТЕЛЯ

(штрихи до портрета проф. Й.О. Дзендзелівського)*

У кінці 2015 року у Пряшеві побачило світ ошатне видання «З кореспонденції професора Й.О. Дзендзелівського до доцентки Зузани Ганудель» у серії «Україністика, лінгвістика, особистості: матеріали до історії української мови» з передмовою М. Чижмарової, підготовлене до видання відомою дослідницею лемківських говірок З. Ганудель.

Йосип Олексійович
Дзендзелівський

Дещо про адресатку. Зузана Томашівна Ганудель народилася 1929 року в с. Пихні Гуменського району Східної Словаччини. Навчалася на філософському факультеті Братиславського університету (1951–52) та українському відділенні філологічного факультету Одеського університету (1952–58), пізніше була аспірантом кафедри української мови Ужгородського державного університету (заочна форма навчання). Працювала викладачем, завідувачем науково-дослідного відділу кафедри української мови та літератури філософського факультету Кошицького університету, що у м. Пряшеві. Найбільш znana як дослідниця українських говірок Східної Словаччини. Вона була одним із упорядників та редакторів «Атласу українських говірок Східної Словаччини» В. Латти, співавтором «Загальнокарпатського діалектологічного атласу», спільно з Й. О. Дзендзелівським підготувала до видання «Словник української мови» Я. Головацького та «Граматику» А. Коцака, автор чотиритомного «Лінгвістичного атласу українських говірок Східної Словаччини» (1981–2010), монографій «Посуд і кухонне начиння у говорах українців Східної Словаччини» (1980), «Народні страви і напої. Лексика українських говірок Східної Словаччини» (1987), «Назви страв в українських говорах Східної Словаччини» (1987), декількох підручників та посібни-

* *Ukrainistika, lingvistika, osobnosti: Materiály na výskum dejín ukrajinského jazyka: Z korešpondencie prof. Jossya Dzendzelivského, DrSc., doc. PhDr. Zuzane Hanudel'ovej.* CSc. Prešov. 2015. 244 s. Україністика, лінгвістика, особистості: Матеріали до історії української мови: З кореспонденції професора Й.О. Дзендзелівського до доцентки Зузани Ганудель. Пряшів, 2015. 244 с.

Зузана Томашівна
Ганудель

ків з української мови.

Особлива сторінка в біографії З. Ганудель – це знайомство, навчання і співпраця з професором Й.О. Дзендзелівським. Він був науковим керівником її кандидатської дисертації, допомагав їй у науковій праці. Удячна учениця пам'ятає настанови свого Учителя, висловлені чи то в усній, чи писемній

формі, його дружні поради, вимогливість до наукових досліджень, безкомпромісність. Саме така людина постає перед нами і з листів, які зберегла З. Ганудель і підготувала їх до друку. На синьо-жовтій палітурці цього видання розміщено невеликий портрет Й. О. Дзендзелівського, а в додатках ще 8 світлин, на яких Й. О. Дзендзелівський у різних життєвих ситуаціях. Крім цього, З. Ганудель подала докладні відомості-коментарі про багатьох мовознавців, яких згадано в листах: це українські – М. Смотрицький, М. Лучкай, О. Зілинський, І. Горбач, П. Чучка, П. Гриценко, М. Сюсько, І. Сабадош, це і словацькі – І. Русинко, А. Коцак, М. Штець, В. Латта, І. Ріпка, А. Габовштjak, М. Мушинка, Н. Вархол, М. Соплига та ін., а також розміщені короткі відомості про українські видання в Словаччині, як-от: «Науковий збірник Музею української культури у Свиднику», «Дукля», «Дружно вперед», «Нове життя» та ін.

17 лютого цього року виповнилося б 95 років відомому у світі українському мовознавцеві докторові філологічних наук, професорові Йосипові Олексійовичу Дзендзелівському, світлій пам'яті якого присвячено це видання. Листування Й. О. Дзендзелівського із З. Ганудель тривало впродовж 29 років, коли вона була аспіранткою кафедри української мови Ужгородського університету, коли складала свій відомий «Лінгвістичний атлас українських говірок Східної Словаччини», коли потрібно була якась словацька (і не тільки!) література професорові чи українська його аспірантці. За цей час отримано і збережено 121 лист від Учителя, – усі вони розміщені в цьому виданні.

У вступному листі З. Ганудель пише: «Професор Й.О. Дзендзелівський був моїм науковим керівником по заочній аспірантурі. Він дбайливо

слідкував за мою підготовкою і виконанням аспірантських завдань, був вимогливим, строгим, але уважним та охочим допомогти літературою і порадами. У науці він був педантним» (с. 22).

А з опублікованих листів насамперед постає перед нами Науковець-Працелюб, який де б то не був: чи вдома, чи на лікуванні, чи у відрядженні, чи в гостях – ні хвилини не марнував, а працював, планував, обмірковував. На цей період припадають одні з найплідніших років Професора: «Я старатимуся весь свій вільний від роботи час вкладати в словник [Я. Головацького]» (17.11.1974); «Останнім часом я багато сидів над словником Я. Головацького. Тепер я добре розібрався і з певністю можу сказати, що це вартісна справа» (15.01.1975); «Я зараз посилено працюю над Граматикою А. Коцака» (28.01.1979); «...Повинен швидше закінчити опрацювання Граматики А. Коцака, а після чи й паралельно Словника Я. Головацького» (08.09.1979); «Словом, я зараз живу Коцаком» (01.03.1983); «Я зараз сиджу над «Програмою для збирання матеріалу до лексичного атласу української мови» (06.12.1980); «Взагалі добре було б взятися та й написати докладну працю про генезу південно-західного українського наріччя. Але для цього потрібно було б мати час, а я протягом майже цілого року наполегливо працював над «Граматикою» А. Коцака» (24.03.1983); «Я ціле літо і тепер зайнятий підготовкою до друку третього тому свого атласу. Хочу сподіватися, що він таки вийде, хоч час наш тепер дуже тривожний і складний» (09.10.1990); «Тепер я працюю над «Польсько-церковнослов'янсько-українським словником» Ф. Витвицького (1849 р.). Потрібно щось робити. Не знаю це, як то буде з друком, але працюю, готую словник до видання» (23.03.1992); «Так хотілося б ще чимало зробити, стільки розпочато, стільки заплановано, але де взяти часу та сил на ту роботу? А в часі роботи все щось появляється нове, яке також потрібно було б опрацювати. Так і живемо» (19.05.1991). І ще плани, плани...

Ця наукова праця часто відкладалася, відсувалася «на потім», адже Йосип Олексійович у цей час завідував кафедрою української мови, був членом спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій з української мови в Ужгородському університеті, членом редколегії Загальнослов'янського лінгвістичного атласу і постійно їздив на наради, брав участь у конференціях різних рівнів, стежив за мовознавчими новинками усіх слов'янських країн, писав відгуки на них, рецензував, організовував співпрацю між Ужгородським університетом і науковими центрами Пряшева (Чехословаччина) та Нового Саду (Югославія). На все це потрібні сили і зусилля, тому він зізнається: «...Я мушу трохи відпочити, якось абстрагуватися від нелегких життєвих штовханів та прикростей» (09.09.1996); «...Сама наукова робота мене так, здається, не втомлює, а втомлює всяка суєта суєт» (28.05.1988).

Часто доводилося писати невеликі статті на пошану ювілярів, рецензувати нові видання, опонувати дисертації, а то й просто відгукуватися про

якісь події, як ось, наприклад, про русинство, яке саме тоді набирало «обертів»: «Що стосується наших русинів, то на цю справу я дивився як на несерйозні речі. Її тут у нас піднімають люди, які в науці нічого не розуміють і не думають в чомусь розібратися, хоч і безвідповідально заявляють, що русинська мова набагато старша від української і т. ін. Я просто не хотів у це втручатися, бо то політиканство. Русини говорять про окрему русинську мову, окрему русинську націю, а в дійсності це просто мадярони, які б воліли хоч сьогодні присягнути святистефанській короні. Але виступи русинів по телебаченню і т. ін. змусили й мене підготувати оту доповідь на Ужгородську міжнародну конференцію, про яку Вам, очевидно, розповідали і про яку Ви просите подати у Вашу газету. <...> Я прийшов до висновку, що закарпатські говори не мають жодного оригінального фонетичного чи граматичного явища, яке б охоплювало всі, чи переважну більшість території Закарпаття і не входило в сусідні бойківські, лемківські, гуцульські та інші говори. То тоді яка ж це окрема мова, яка не має своєї системи оригінальних рис? Лексичні риси є, але це або мадяризм, або давні релікти, що через якісь обставини збереглися лише у цьому районі. Але щось подібне можна знайти і в інших регіонах» (23.10.1991). Можемо стверджувати, що кожна, хай і невелика його публікація, науково виважена і важлива, – такими, наприклад, є портрети українських мовознавців в енциклопедії «Українська мова».

Як бачимо, Й.О. Дзензелівський над усе ставив наукову працю, про що і писав своїй аспірантці: «При такій роботі дуже важливо, щоб її не відкладало, щоб кожен день про неї думати і кожен день щось робити. Навіть тоді, коли часу немає, але якось знаходити час написати якщо не одну сторінку, то одне речення» (20.05.1973). Це був його девіз життя.

З листів видно, як З. Ганудель поступово «вливалася» в діалектологічну школу Й.О. Дзензелівського: спершу це була дисертація – «Коли працюєте над дисертацією, то дуже прошу звернути особливу увагу на докладність і глибину лексикологічного аналізу описуваних слів. Це найважливіше моє зауваження і вимога» (18.04.1977), а другий важливий крок – лінгвістичне картографування. У листах керівник пропонував, у якій послідовності працювати над створенням атласу (ці настанови і нині не втратили своєї актуальності – їх повинні дотримуватися наші молоді лінгвогеографи), пор.: «Що торкається атласу (першого напрямку), то тут, зрозуміла річ, необхідно починати з підготовки питальника чи програми. Вам слід використати мою «Програму...», <...> питальники Дорошевського, словацький питальник, атласи серболужицьких говорів, кашубський атлас і т. ін. Причому ту програму зробити докладно, не поспішаючи» (07.10.1984); «Звичайно, матеріали краще (вигідніше) збирати не для кожного тому окремо, а за ширшою програмою» (06.06.1983); «Не раджу вам міняти нумерацію сіл, бо в противному разі не буде співвідносності (повної) між різними томами тієї ж самої праці.

Коли вже буде якась нагальна потреба увести ще якийсь населений пункт, то позначте його тим же №, що і сусідній населений пункт, але з символом а, б. Наприклад 10а, 10б» (09.04.1986); «Добре, що Ви почали працювати над картою-бланківкою для свого майбутнього лінгвістичного атласу. Робіть то швидше й друкуйте. А може, так. Коли зробите карту, то сфотографуйте її і вишліть мені для ознайомлення. Я її швидко перегляну і вирішимо, чи так її давати (чи, можливо, щось потрібно буде уточнити і т. ін.)» (17.11.1974); «Бланківку я уважно розглянув і думаю, що в цілому вона добра. На ній достатня кількість населених пунктів, отже, якихось значних розривів ареалів чи изоглос не можна сподіватися. Опорні пункти розташовані рівномірно. Одно лише буде в мене зауваження – щоб порядок номерів був витриманий докладніше. Вони мають йти зліва направо і зверху вниз (докладніше див. бланківку у моєму атласі). <...> Принципового значення це якогось великого не має, але все ж так прийнято» (15.01.1975); «Добре вирішили, що починатимете з картографування. Складете одну чи кілька однотемних карт, а після зразу беріться за їх опис, інтерпретацію» (15.01.1975); «Коли виникне потреба кольорові карти переробити на чорно-білі <...>, то систему знаків беріть таку, як у моєму атласі – про це докладно написано у кожній частині до I тому» (29.07.1975); «До від'їзду в Ужгород Вам потрібно максимально попрацювати над виготовленням карт, причому карти потрібно виготовляти тематично, тобто з якогось розділу брати все, а після з наступного розділу і т. ін.» (01.10.1975); «Я уважно переглянув карти атласу і, де вважав потрібним, поробив свої корективи чорним (простим) олівцем. Перечитав також вступ, зробив деякі виправлення тощо. Думаю, що вступну частину Вам потрібно ще раз перечитати і просто стилістично деякі місця удосконалити» (03.06.1987); «Думаю, що прийнятий Вами порядок подачі матеріалу (підрозділів) в «Атласі» логічний і повністю оправданий. <...> Поки Ви повинні потурбуватися, щоб максимально старанно була вичитана і вивірена коректура. Особливу увагу зверніть на індекс – точність відповідностей самих варіантів картографованих назв на карті, в коментарях та індексі. Ще марудним моментом є бібліографія. Придивіться уважно до педантизму, щоб послідовно витримувалася система скорочень, порядок подачі прізвищ авторів та їх ініціали (щоб не було так, що в одному місці ініціали після прізвищ, а в іншому місці навпаки), далі – на точність передачі назв праць і т. ін. То все було б добре ще раз звірити за оригіналами» (14.11.1981); «Бібліографію краще подати не в кінці (після карт), а зразу після вступу чи передмови (так я сам робив і така вже усталилася традиція). <...> Вашим атласом будуть широко користуватися, він буде рецензуватися (можливо, і не один раз) і увійде у важливіший (вічний) фонд слов'янської діалектологічної літератури. Тому слід зробити так, щоб у цій праці все було, як кажуть, на рівні. <...> Як Ваш керівник по аспірантурі я хотів би, щоб все то

було найкращим чином» (16.09.1981).

І З. Ганудель виявилася дуже здібною ученицею, про що свідчить не тільки її чотири томний «Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини», а й те, що їй доручали упорядковувати та редагувати «Атлас українських говорів Східної Словаччини» В. Латти, ще була співавтором «Загальнокарпатського діалектологічного атласу». Отож, З. Ганудель – найздібніша і найпрацьовитіша членкиня школи Дзєндзелівського. Безперечно, що в цьому найбільша заслуга Й.О. Дзєндзелівського та його особистий приклад працелюбності.

А ще хотілося б підкреслити, як науковий керівник умів ніби ненав'язливо радити, нагадувати, переконувати, а то й по-доброму «вимагаючи» від своїх аспірантів праці, як це, наприклад, у листах до З. Ганудель: «Як іде ця праця над дисертацією?» (16.03.1973); «Швидше поправляйтеся, видужуйте і після певного відпочинку, очевидно, візьметеся з подвійним зав'язттям за роботу» (05.11.1973); «У наступному листі Ви мені напишіть про стан Вашої дисертаційної роботи. Чи є уже щось написане, уже в такому стані, щоб його можна було друкувати?» (05.11.1973); «В усякому разі по зможі швидше влаштууйте свої справи з переїздом і влаштуванням на новій квартирі та й беріться за дисертацію» (28.08.1975); «Що Ви поробляєте? Як там справи з наукою?» (21.12.1975); «Сподіваюся, Ви вже порівняно далеко просунулися з своєю дисертацією?» (07.05.1976); «Сподіваюся, що літо Ви використаєте добре і для відпочинку і якоюсь мірою для підготовки» (26.08.1977); «Пишіть, що робите, як просувається дисертація і т. ін.» (28.01.1979); «Дуже добре, що Ви старанно працюєте над своєю дисертацією. Потрібно її уже швидко кінчати» (08.09.1979). Такі постійні поради-вимоги пришвидшували захист дисертації З. Ганудель «Бытовая лексика украинских говорів Восточной Словакии», яку вона написала російською мовою (ВАК же ж у Москві!) і 1980 року захистила в Ужгороді.

Таким же вимогливим був Йосип Олексійович і до інших своїх аспірантів. Ось як згадував лучанин Ф.Й. Бабій (можливо, щось і перебільшуючи): коли на вечір нарешті добирався з Луцька в Ужгород для консультацій (їхати ж автобусом 12 годин!), то вранці перше запитання від керівника: «Що ви вже встигли зробити в Ужгороді?» – «Я ж тільки увечері приїхав...» – «Але ж у вас попереду була ціла ніч!» І ця вимогливість давала певні результати, пор.: «Минулий рік у галузі підготовки дисертантів був досить врожайний – троє своїх вихованців захистили кандидатські дисертації. Тепер подав до захисту четвертий» (22.02.1986). (Цим четвертим, очевидно, був автор цих рядків, – його захист відбувся 07.05.1986).

Після успішного закінчення аспірантури листування З. Ганудель з Професором не припинилося, адже саме в цей час ішла підготовча робота до видання «Лінгвістичного атласу українських говорів Східної Словаччини». І знову в листах запитання-рекомендації: «Пишіть про все, як іде

справа з друкуванням атласу тощо» (25.09.1981); «Дуже приємно, що Ваш атлас уже вийшов, сподіваюся його швидко одержати» (15.12.1982); «По-перше, я хочу висловити своє велике задоволення тим, що Ви уже ведете роботу не лише над другим, а й третім та четвертим томами атласу. Ви робите велику справу для мовознавчої і не лише мовознавчої славістики. Радий і готовий чим можу сприяти і допомагати» (28.01.1983); «Чи не з'явилися ще рецензії на Ваш атлас? Як справи з підготовкою наступного тому?» (24.03.1983); «Взагалі було б добре, щоб Ви найближчим часом змогли підготувати ще один том атласу, а тоді знову і знову» (06.06.1983); «У якому стані наступний том Вашого атласу?» (19.12.1984); «Радий також, що Ви продуктивно займаєтесь наукою, хоч II том атласу потрібно було б уже закінчити» (09.04.1986); «У якому стані другий том Вашого атласу?» (28.05.1988); «Було б добре, щоб Ви продовжили роботу над третім томом свого атласу. Коли фактичний матеріал зібрано, то зробити його не так уже й складно, бо технологія праці у Вас уже досить добре відпрацьована» (19.12.1991) і т. д.

Професор щиро радіє з успіхів своїх учнів, адже при таких порадах-вимогах аспіранти здобували свої, хай і маленькі, але такі важливі для них наукові перемоги: «Дома застав Ваш атлас і листа. Ну що ж, поздоровляю, від душі поздоровляю з визначною трудовою перемогою. <...> Це помітне явище в славистиці (не лише в українистиці!). Ваш атлас – то найвизначніша праця прямиївських україністів за увесь час існування філософського факультету в Пряшеві! Це об'єктивна дійсність!» (01.02.1981); «Щиро Вас поздоровляю з виходом у світ Вашої монографії. Молодець! Хай інші прямиївчани бачать, що коли людина працює, то й наслідки є!» (28.05.1988); «А Вас, Зузано, ще й спеціально поздоровляю з появою II тому Вашого атласу. Безперечно, це велике досягнення не лише прямиївської україністики, а й всієї української діалектології» (27.12.1989); «А тепер я хотів би Вас поздоровити з третім томом. Дійсно, це справді треба було через те «вушко голки пролізти». Отже, щиро вітаю Вас із значною трудовою перемогою. Хай це буде ще один гол у ворота прямиївської кафедри. Адже саме Ваші праці найбільш помітні на фоні всієї цієї кафедри. <...> За Вас я просто щасливий! Це добре!» (25.02.2002).

Йосип Олексійович мав унікальну бібліотеку, якою дуже дорожив, однак радо ділився потрібними комусь виданнями, надсилав їх то в Луцьк, то в Миколаїв, позичав своїм аспірантам, хоч траплялися, як розповідали, і безвідповідальні особи, які «забували» повернути книги. З. Ганудель отримувала певні доручення в придбанні потрібної словацької літератури, робила ксерокопії статей, а у відповідь пошта приносила українські видання: «Можливо, потрібна якась література, то напишіть» (16.03.1973); «Можливо, потрібна якась допомога, якась література і т. ін., то дуже прошу просто про все написати» (20.05.1973); «Передаю Вам обі-

цяний Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. (тт. I–II) та один білоруський журнал, де є стаття по Вашій темі» (05.11.1979); «Щиро вам дякую за надіслані книги... Для Вас я також підібрав кілька наших видань, які пошлю найближчим часом» (24.03.1983); «Вас у нас нагромадилося уже чимало книг та інших речей. Хочу якось із тим влаштувати справи. На перших порах висилаю Вам чотири книги: «Діалектологію» С.П. Бевзенка (він її Вам підписав і просив мене переслати Вам), «Історію української мови» (Синтаксис. Лексика. Фразеологія)», «Сборник докладов и письменных сообщений IX Міжнародного конгресу славістів» (19.11.1983); «Чи бачили уже т. I «Атласу української мови», який оце недавно вийшов друком? Якось сталося так, що зразу ж після публікації він став бібліографічною рідкістю (ніде не продається уже і ніде не можна його придбати). Праця дуже солідна і вартісна» (21.09.1984); «Придбав для Вас I том «Атласу української мови» При першій же нагоді Ви його одержите» (22.02.1986); «У Києві недавно вийшов двотомний «Словник бойківських говорів» Онишкевича. Я для Вас придбав екземпляр цього словника» (05.02.1985); «Користуючись нагодою, посилаю Вам дві нові книжки з українського мовознавства та децю з ліків» (11.04.1988); «Посилаю Вам Інверсійний словник української мови» (15.12.1988) і т. д.

Взаємини між науковим керівником і аспірантом переросли в дружбу сімей Дзєндзелівських і Ганудельових: вони почергово гостювали то в Ужгороді, то Пряшеві, купували одні одним потрібні ліки, обмінювалися думками, утішали: «Взагалі почувую себе втомленим і мушу хоч трохи відпочити. Після свят піду з дружиною на нашу дачу і там буду в міру сил працювати фізично, копатися в землі, майструвати, а разом з цим і відпочивати» (03.05.1994); «Мене відправлено на пенсію, і я тепер вільний художник, тільки мої картини ніхто не купує...» (06.11.1996); «Ви, мабуть, знаєте, що я тепер на пенсії, тобто так званій пенсії. Так сталося, про це розкажу, як зустрінемося. Я думав, що мене трохи цінують, у тому числі і ті, яким я зробив немало. Це наші спільні знайомі» (19.10.1998).

У листах Й.О. Дзєндзелівський оцінює нові видання, пише про своїх сучасників: «Незабаром має вийти перший том АУМ. Я уже бачив макет видрукованих карт. Виглядає ця праця досить солідно. На мій погляд, АУМ кращий серед слов'янських праць такого типу» (02.07.1983); «Моє спостереження рецензував В. В. Німчук – найкращий наш знавець історії українського мовознавства» (06.09.1987); «Я просив Мирослава, щоб примірник атласу Латти послали проф. Олексі Горбачу у ФРН. Він пропонував свою доповідь <...>, але через стан здоров'я, на жаль, він не зумів приїхати. А науковець-діалектолог він поважний і серйозний» (19.12.1991).

Буваючи в різних країнах, маючи знайомих науковців з різними політичними поглядами, знаючи багато мов, Професор насамперед залишався

українцем, – він радо сприйняв Акт проголошення незалежності України: «Ми всі тут щиро тишимося результатами референдуму. Так хочеться, щоб Україна якось відбулася, зажила повнокровним суверенним життям цивілізованої держави. Але поки у нас чимало складностей, перешкід, просто різних труднощів. Та сподіваємося, що український народ все ж то переборе. Думаю, що і у Вас це знайде певний відгук і належним чином вплине на загальний стан» (19.12.1991); «Важко тепер у нас. Зовсім не підходячий час для ведення наукової роботи. Проте я все ж намагаюся не здаватися» (23.03.1992); «У нас зараз така обстановка і такі порядки, що прямо плакати хочеться, що все так погано і так трудно. Єдине, що радує, це Вільна Україна» (14.01.1993); «Правда, я роблю зусилля занурюватися в наукову роботу, щоб відійти від існуючої реальної дійсності. Але сам від себе не втечу. Однак не думайте, що я песиміст, ні. При всіх складностях я вірю в Україну, в її добре майбутнє!» (10.02.1995).

Навіть будучи пенсіонером, Й.О. Дзендзелівський трудився, виступав на конференціях, їздив для читання спецкурсів у різні університети, продовжував консультувати своїх докторантів. Він декілька разів приїздив у Луцьк, де українцям Волинського державного університету імені Лесі Українки читав лекції, любив спілкуватися з молоддю (тут йому, казав, особливо подобалося). І працював, працював...

*
* *

Це дійсно Учитель, який не тільки був подвижником української діалектології, знаним філологом-дослідником, а й вихованцем своїх аспірантів, турботливим сім'янином. У сучасному швидкому темпі життя відходить практика написання докладних листів, – обходимося дзвінками з мобільників та есемесками, які, як відомо, недовговічні. А ось такі листи, які подала до друку З. Ганудель, доносять до нас через час і простір відомості про Особистість. Крім того, збережене писане слово Професора свідчить, наскільки воно було важливим для аспіранта й молодого науковця, що виникала потреба його зберегти, перечитати ще декілька разів, а опісля й опублікувати.

Це справді «земне» щастя для науковця, коли ось так шанують не тільки його, а й його епістолярій.

Бібліографія видань, про які йдеться у листах Й.О. Дзендзелівського:

1. Дзендзелівський Й.О., Ганудель З. Граматика Арсенія Коцака. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. № 15, кн. 2. 1990. С. 5–332.

2. Дзендзелівський Й.О., Ганудель З. Словник української мови Я.Ф. Головацького. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. № 10. 1982. С. 311–612.

3. Дзендзелівський Й.О. Генетична спільність закарпатських говорів з говорами південно-західного наріччя та іншими українськими діалектами. Українські Карпати: Мат. міжнарод. конф. Ужгород, 1993. С. 184–197.

4. Дзендзелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР (Лексика). Ужгород, 1958. Ч. I. 26 с. + 131 мапа; Ужгород, 1960. Ч. II. 22 с. + 299 мап.

5. Дзендзелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області України (Лексика). Ужгород, 1993. Ч. III. 216 мап + 18 с.

6. Дзендзелівський Й. Новознайдени праці Арсенія Коцака. *Дукля*. Пряшів, 1980. № 4. С. 69–72.

7. Дзендзелівський Й.О. Передмова. Ганудель З. Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини. Т. I. Назви страв, посуду і кухонного начиння. Пряшів, 1981. С. 5–7; Т. II. Ткацька лексика. Пряшів, 1989. С. 5–6.

8. Дзендзелівський Й.О. Програма для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови. Київ, 1984. 308 с.; Київ, 1987. 300 с.

9. Дзендзелівський Й.О. Словник польсько-церковнослов'янсько-український Теодора Витвицького з половини XIX сторіччя. Варшава, 1997. 611 с.

10. Матеріялы для словаря Малорусскаго нарѣчя, собраныя въ Галиціи и въ Сѣверовосточной Венгріи Яковомъ Федоровичемъ Головацкимъ, публичнымъ ординарнымъ профессоромъ русской Словесности въ цѣсарскомъ королевскомъ Львовскомъ Университетѣ. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. № 10. 1982. С. 351–612.

Григорій Аркушин,

аспірант і докторант Й.О. Дзендзелівського,
доктор філологічних наук,
професор Волинського національного
університету імені Лесі Українки;
hryhor@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-0698-6347>